

Оксана ТРОФИМОВА

ПРЕСС-КЛУБ

Арыылаах орто оскуолата төрүттэммитэ 120 сыллаах үбүлүөйүн көрсө

БААЙ ИСТОРИЯЛААХ КЫРДЬАҔАС ОСКУОЛА

Кырдыаҕас кыһабыт араас сылларга республика биллэр-көстөр үлэһиттэрин иитэн, таһаарыта. Кинилэр ортолоругар САССР народнай комитетын үөрэҕиритин салайааччыта И.Н.Винокуров, 30-түс сылларга САССР юстициятын уонна үөрэҕиритин салайааччы, тылбаасчыт, суруйааччы А.Ф. Болров, 1940-1960-с сылларга САССР ОСКП уобаластаары комитетын секретара Н.Н.Варашков, билигин кэмгэ Саха Республикатын Тыатын хаһаайыстыбатын министри бастабы солбуйааччы Н.Н.Попов бааллар. Наука интеллигенция: географическай наука доктор И.К.Ефимов, филологическай наука доктор, профессор В.И.Коркина, философскай наука доктор, профессор, академик В.Н.Попов, биологическай наука кандидата, биллэр кыраайы үөрэтээччи С.Р.Попов, техническай наука доктор Ф.С.Попов, педагогическай наука доктор И.И.Чарин, искусствоведческай наука кандидата И.А.Потапов, математическай наука кандидата В.В.Попов үөрэх-билим маннайгы олугун манна ылбытара.

Оскуолабытыгар араас сылларга спорт эйгэттэр биллэр маннайгы спортсменнар, спортивной үлэһиттэр – ССРС, РСФСР, САССР үтүөлээх тренеры Д.П.Коркин, ССРС спорка маастардара, ийи-бии Семён, Михаил уонна Иннокентий Морфуноттар, Россияга спорт маастара Н.Р.Алиевтар, Саха Республикатын Олимпийскай резервтин, өр спортивной оскуолатын директор М.Е.Дружянов үөрэммиттэрэ.

Оччотоогу Хайахсыт нэһилигин маннайгы оскуолатын аһыллыта кээн историялаах. Аан бастаан Хайахсыт (билигинтэ Арыылаах) нэһилигин оскуолата 1891 с. төрүттэммитэ. Кини духуобунай (церковнай) линиянан арыллыбыта уонна «Хайахсыт» ааҕар-суруйар оскуола» дьин ааттаммыта. Маннайгы учууталынан танара үлэһитэ Семен Попов үлэлээбитэ.

1900 сыллаахха докумуонунан Хайахсыт биир кылаастаах церковнай-приходской оскуола аһыллыбыта. Собираһытын священник Иоанн Винокуров, учууталынан Василий Винокуров үлэ-

лээбиттэрэ. Бу оскуола Таатта уонна Боотуруускай улууһунан сөрүтөх оскуола этэ.

1900 сылтан 1920 сылга дьэри оҕолор Тихон Михайлович Каженин бэйэтин үбүнэн туттарбыт оскуолатыгар үөрэммиттэрэ. Бастабы попечитель Тихон Михайлович оскуоланы туттараары 1200 солкуобайы биэрбитэ. Ону таһынан оскуола дьэһиттэр 35 үөрэнээччигэ аналлаах дьэһиттэрэ. 1920-1922 сс. I-кы Хайахсыт советскай алын сүһүөх оскуола аһыллан үлэлээбитэ. 1922-1923 сс. гражданскай сэрии кэмгэр оскуола сабыллы сымдыбыта. 1928-1929 сс. начаалнай оскуола сана дьэһит тутуллубута уонна 1942 с. дьэри Белогорскай дьин ааттанан үлэлээбитэ. Аҕа дойдуга Улуу сэриитин кэмгэр 1942-1944 сс. оскуола үлэтэ тохтообута. Салгыы 1944 сылтан оскуола тохтообута. Салгыы 1944 сылтан оскуола үлэтэ сөргөхсүтүлүбүтэ.

Начаалнай оскуолага өр кэмгэ уопуттаах учууталлар

Чурапчы улууһун Арыылаах нэһилигин орто оскуолата республикабыт биир кырдыаҕас үөрөх кыһатынан буолар. Ол курдук, билигин оскуолабыт быйыл 120 сыллаах өрөгөйдөөх үбүлүөйүн бэлэтир үөрүүтээх сыла. Үөрөх, билим аартыгар сирдээчи, сайдыы суолун түстээчи – Арыылаахпыт оскуолата олус кээн, баай историялаах, бэйэтэ ураты үгэстэрдээх. Кини үөрэх-иитин, спорт, культура уонна искусство сайдыытыгар бэйэтэ биллэр кылаатын нэһиликкэ эрэ буолбакка, улууска уонна республикага эмиз киллэрбитэ.

1972 сылтан үөрэнээччи ахсаана элбэбитинэн сана оскуола тутуллубута уонна аҕыс кылаас аһыллыбыта.

70-түс сыллар сагаларыттан оскуола директорунан РСФСР үөрэҕиритин туйгуна, САССР үтүөлээх учуутала Михаил Петрович Макаров үлэлээбитэ. Оччолорго Арыылаах аҕыс кылаастаах орто оскуолата Чурапчы

та» номинацияга тиксэбитэ.

2000-2001 сс. уопуттаах методист, РСФСР үөрэҕиритин туйгуна, үөрөх чааһыгар директору солбуйааччы Александра Софроновна Попова салайааччылаах оскуола методическай сүбэтэ «Бастын үлэлээх методическай холбоһук» улууска ытыллыбыт конкурска кыайылыаарынан ааттаммыта.

улууһун биир бастын үлэлээх оскуолата этэ.

1991 сылтан толору 11 кылаастаах орто оскуола буолбута. 1999-2000 сс. «2000 үтүө дьыала» программа чэрчитинэн 80 мистэлээх алын сүһүөх оскуолатын дьэһит тутуллубута. Ол сыл оскуола айымньылаах коллектива директор Дария Михайловна Лобанова салайааччылаах

2007 сылтан улахан кылаас үөрэнээччилэригэр анаан дуальнай үөрөхтээһин киллэрибитэ. Оҕолор оскуола иһинэн столар, истэһиниэ, «В» категориялаах суоннар идаларыгар үөрөнөр кыахтаммытара. Бу программа чэрчитинэн оскуола республика үөрэҕиритин министрствотын экспериментальнай площадкага буолан үлэлээбитэ.

«Бочуот Знага» орден кавалера, улуус Бочуоттаах граждана, нуучча тылын учуутала Михаил Ксенофонтович Попов, «Килбизинээх үлэ иһин» мэтээллээх алын сүһүөх учуутала Екатерина Моисеевна Борисова, РСФСР үөрэҕиритин туйгуна, райсовет депутата Евдокия Дмитриевна Барапкова, алын сүһүөх кылааһын учууталлара Николай Ефимович Каженин ситиһилээхтик үлэлээбиттэрэ.

Билигин кэмгэ үөрэнэр кыһабыт коллектива үөрэх-иитин эйгэттэр сайдыы суолун тутуһан, кээн, баай историятын, ураты үгэстэрин умнубакка, өр өй-санаа, эт-хаан өтүнэн үүнэр-сайдар усулуобуйатын оҕорорго дулуһан үлэһит-хамсы олоһор.

Өр кэмгэ үтүө суобастаахтык, таһаарылыахтык үлэлээн кэлбит уонна үлэһит сыллар убаастабылыах учууталларбытын – РФ норуотун үөрэҕиритин туйгунун,

СР «Учууталлар учууталлара» анал ааттаах, нуучча тылын уонна литературатын учууталы Елизавета Михайловна Попованы, РФ норуотун үөрэҕиритин туйгунун, СР үөрэҕиритин туйгунун, өр кэмгэ директору үөрөх чааһыгар солбуйааччынан үлэлээбит, нуучча тылын уонна литературатын учууталы Александр Софроновна Попованы, СР үөрэҕиритин туйгунун, 1999-2004 сс. оскуола директорунан үлэлээбит Дария Михайловна Лобанованы, СР «Учууталлар учууталлара» анал ааттаах музыка учууталы Мария Петровна Демьянованы, СР үөрэҕиритин туйгунун, улуустаагы «Бастын үчүутал» конкурсы финалиһын, черчение учууталы Егор Иннокентьевич Барапкованы, РФ үөрэҕиритин бочуоттаах үлэһитин, СР үөрэҕиритин туйгунун, Президент Граждан стипендиатын, биология уонна химия учууталы Самуил Самуилович Иовлевы, СР үөрэҕиритин туйгунун, саха тылын уонна литературатын учууталы Александр Николаевна Туласьянованы, СР физическай культура уонна спорка туйгунун, физкультура учууталы Наталья Николаевна Манасытованы, СР үөрэҕиритин туйгунун, алын кылаас учууталы Нюрбина Молотова Дагданчаны, СР үөрэҕиритин туйгунун, нуучча тылын уонна литературатын учууталы Варвара Николаевна Собакинаны кээн тутта ааттыбыт.

Оскуола иһинэн таһаарылыахтык үлэһит куруһуоктар, спортивной секциялар итиллээччилэрэ – күрэхтэр кыайылыахтара. Ол курдук, «Фольклор» куруһуокун (салайааччы, учуутал Юлия Семеновна Сивцева) итиллээччилэр республика, улуус фестивалларын, конкурстарын лауреаттара уонна дипломаннара. Тренер Данил Константинович Седлащев салайааччылаах мас тардыһытын секциятыгар сылдьар үөрэнээччилэр республика уонна Бүтүн Россия чемпионаттарынан хас да төгүллээх кыайылыахтара, призёрдара.

Оскуола выпускниктара сыл ахсын биир кэлим государственнай экзаменнарын ситиһилээхтик туттаран 100 бырыһыан үөрэххэ киирэллэр, баҕалаах идэлэрин баһылыылар. Кинилэр ханна да, хаһан да буоллаллар үөрэммит, уһуйуллубут кыһаларын олус истинник саньыллар, үтүө тылын ахталлар. Оҕон оскуола кинилэр ситиһилээһин кээн туттар, астына ахтар-саньыр.

АН. АЛЕКСАНДРОВ
Арыылаах орто оскуолатын директора

Хаймат бачыска бариллар графика: 16 ч 00 м. Бачыска бариллина: 16 ч 00 м. "Сага олох" редакция-издательская холбоһукка 23.11.2011 с. афсетка бачыатанна.
Далларына: 678670, Чурапчы ала. Кэп/Марк уу. 24 "о" Индекс: 54907. Хаймат нудаллаа үстэ: опусуруннуука, чылларга уонна субуотата тахсар.